

Historia zaklęta w pamięci

**Stanisławów i Ziemia Stanisławowska
w polskiej i ukraińskiej
przestrzeni historycznej**

**Tom II
Życie codzienne**

Historia zaklęta w pamięci
Stanisławów i Ziemia Stanisławowska
w polskiej i ukraińskiej
przestrzeni historycznej

Tom II
Życie codzienne

Redakcja naukowa
Adam Adrian Ostanek

Warszawa – Iwano-Frankiwnsk 2021

Recenzenci:

prof. dr hab. Mykoła Łytwyn

prof. dr hab. Wojciech Włodarkiewicz

Rada Naukowa Serii:

dr hab. Adam A. Ostanek, prof. WAT

dr hab. Piotr Semków, prof. AMW

dr Petro Hawryłyszyn

dr Mariusz Kardas

© Copyright by Autorzy

© Copyright by Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie

ISBN 978-83-7938-373-3

ISBN 978-83-7938-372-6

Redakcja i korekta:

Zespół autorski

Tłumaczenie wstępów na jęz. ukraiński / Вступ з польської переклала:

Natalia Tkaczyk / Наталя Ткачик

Projekt okładki:

Jarosław Sosnowski

Wszelkie wnioski, opinie i refleksje sformułowane w opublikowanych tekstach są wyrazem poglądów ich autorów.

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, імен та інших даних несуть автори публікацій.

Konsulat Generalny
Rzeczypospolitej Polskiej
we Lwowie

Projekt współfinansowany ze środków
Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej
we Lwowie

Проект співфінансований за кошти
Генерального Консульства Республіки Польща у Львові

Wydanie I

Objętość: 18,5 arkuszy wydawniczych

Wydawca: Wojskowa Akademia Techniczna

Druk: P.P.H. Remigraf Sp. z o.o., ul. Dźwigowa 61, 01-376 Warszawa

Spis treści

Wstęp	7
Вступ	11
Наталія Качковська <i>Спільні стильові й композиційні ознаки металевого декору в архітектурі Івано-Франківська (Станиславова) та міст Східної Галичини і Європи кінця XIX – початку XX століть</i>	15
Наталія Мисак <i>Середня школа як інститут соціалізації та національної ідентифікації галицької молоді на зламі XIX – XX ст.: на прикладі Станиславова</i>	37
Олег Жерноклеєв <i>Діяльність Української соціал-демократичної партії Галичини й Буковини у Станиславові на початку XX ст.</i>	59
Маріанна Пиріг <i>Перші роки становлення та розвитку українського ліво-радикального руху на Станіславщині: стан дослідження, головні тенденції, перспективи подальшого вивчення</i>	81
Олег Олійник <i>Діяльність Австрійського Товариства Червоного Хреста на території Прикарпаття в період Першої світової війни на сторінках тогочасної періодики</i>	93
Євген Лизень <i>Миротворчі місії Антанту у Станиславові січень – червень 1919 р.</i>	109
Jakub Lewicki <i>Między historią powszechną a lokalną. Fabryka fajansów w Rasykowie koło Stanisławowa</i>	119
Владислав Федюк <i>Протестантизм у Станіславові та станіславівському воєводстві в першій пол. XX ст.</i>	139

Joanna Szwejca	
<i>Reklama podstawą handlu. O reklamach kawiarni i cukierni stanisławowskich na łamach „Kuriera Stanisławowskiego” w latach 30-tych.....</i>	153
Ірина Дундяк	
<i>Ікона Матері Божої Станіславівської: польсько-українські контексти</i>	163
Ярема Кваснюк	
<i>Бойові дії німецької, польської і радянської авіації на теренах Станіславівщини в ході вересневої кампанії 1939 року</i>	175
Piotr Olechowski	
<i>Obraz II Rzeczypospolitej w oczach „nowych gospodarzy” – radziecka interpretacja okresu międzywojennego na ziemi stanisławowskiej</i>	209
Ігор Дрогобицький	
<i>Територіальний аспект функціонування осередків польського руху опору та особливості протидії їм у межах Станіславівщини в документах УПА-Захід “Карпати” та УПА-Захід (1943–1944 рр.)</i>	235
Богдан Паска	
<i>Космацький інцидент 1970 р. у дисидентському дискурсі</i>	251
Noty biograficzne autorów	259

Wstęp

Upadek Związku Sowieckiego, jaki dokonał się niemal trzy dekady temu, rozpoczął w relacjach polsko-ukraińskich zupełnie nowy rozdział. Nauka polska i ukraińska mogły swobodnie się rozwijać, interpretując przeszłość zgodnie ze stanem faktycznym, nie zaś narzuconymi odgórnie wytycznymi. Otworzyło to możliwość nie tylko do ponownego zbadania wielu wątków wspólnych relacji, ale także podjęcia badań z zakresu tzw. białych plam.

Zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie przemiany polityczne przełomu lat 80. i 90. dały asumpt do rozpoczęcia badań naukowych poświęconych tak dziejom poszczególnych krajów, jak i wzajemnym relacjom międzypaństwowym. Z różnych przyczyn dominowały tematy bardziej ogólne, których opracowanie było prostsze, natomiast zagadnienia bardziej szczegółowe często badane były pobieżnie lub nawet niemal w ogóle.

Taka sytuacja zachęciła naukowców z Polski i Ukrainy, aby przy okazji VI Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Stanisławów i Ziemia Stanisławowska w polskiej i ukraińskiej przestrzeni historycznej* podjąć się dyskusji na temat bieżącego stanu badań nad dziejami miasta i regionu. Szczególną uwagę poświęcono na wskazanie na polski i ukraiński punkt widzenia licznych wątków, ukazanie nadal istniejących białych plam czy też określenie postulatów badawczych.

Oddawane do rąk Czytelników tomy noszą wspólny tytuł: *Historia zakłeta w pamięci. Stanisławów i Ziemia Stanisławowska w polskiej i ukraińskiej przestrzeni historycznej*. Zamieszczone w nich teksty są efektem wieloletnich badań naukowych poszczególnych Autorów, jak również są pokłosiem dyskusji zainicjowanych podczas trwania obrad konferencyjnych. Celem publikacji jest próba ukazania stanu badań nad dziejami Stanisławowa i Ziemia Stanisławowskiej oraz tego, jak poszczególne z podejmowanych już zagadnień prezentowane są w polskiej i ukraińskiej przestrzeni historycznej. Na każdy z tomów składa się po 14 tekstów autorstwa badaczy polskich i ukraińskich.

Tom 2 zawiera materiały ilustrujące życie codzienne w mieście oraz regionie. Część z nich powiązana jest także z zagadnieniami poruszonymi w tomie 1, tj. przybliża dzieje ważnych postaci. To powoduje, że znajdujące się tu teksty uzupełniają także częściowo treści znajdujące się w tomie 1. Zaprezentowane tematy starano się uszeregować w sposób chronologiczny.

Publikację rozpoczyna tekst Natalii Kaczkowskiej (Наталія Качковська), która w swych rozważaniach poddaje analizie rozwój sztuki z zakresu zdobnictwa metalowego w architekturze Stanisławowa na przełomie XIX i XX wieku. Autorka

skupia się przede wszystkim na ukazaniu wspólnych cech tego rodzaju sztuki w mieście na tle Galicji i Europy tamtego okresu.

Autorka kolejnego artykułu, Natalia Mysak (Наталія Мисак), w swoim tekście porusza zagadnienie działalności ukraińskiego szkolnictwa średniego w Stanisławowie na przełomie XIX i XX wieku. Osiać rozważań Autorki jest rola wspomnianych placówek oświatowych w procesie socjalizacji i budzenia narodowej tożsamości wśród młodzieży ukraińskiej.

Oleg Żernoklejew (Олег Жерноклеєв), autor trzeciego tekstu, analizie poddaje działalność Ukraińskiej Partii Socjaldemokratycznej Galicji i Bukowiny na terenie Stanisławowa na początku XX wieku. Przybliżone zostają okoliczności jej powstania, jak również pierwsze lata funkcjonowania, liczebność, przyrost członków oraz sylwetki czołowych działaczy.

W kolejnym tekście także poruszone zostają wątki aktywności politycznej Ukraińców. Jego Autorka, Marianna Pyrig (Маріанна Пиріг), przybliży dzieje ukraińskiego ruchu lewicowo-radykalnego na terenie województwa stanisławowskiego w okresie międzywojennym określając czynniki, jakie odegrały kluczową rolę w powstaniu pierwszych ośrodków komunistycznych na tych ziemiach.

Autor kolejnego tekstu – Oleh Olijnyk (Олег Олійник), postanowił przybliżyć działalność austriackiego Czerwonego Krzyża na obszarze Podkarpacia w okresie trwania I wojny światowej. W swoim tekście odnosi się przede wszystkim do doniesień codziennej prasy Galicji Wschodniej i informacji, jakie przekazywane były społeczeństwu o aktywności tej organizacji.

Jewgen Łyżeń (Євген Лизень), autor następnego tekstu, podjął się z kolei próby przybliżenia kulisy działalności misji pokojowych państw Ententy, które w okresie wojny polsko-ukraińskiej działały w Stanisławowie i za cel stawiały sobie doprowadzenie do dyplomatycznego rozwiązania sporu na drodze porozumienia pomiędzy Polską a Ukrainą.

W kolejnym tekście Jakub Lewicki (Якуб Левицький) poddaje analizie dzieje Polskiej Wytwórni Fajansów w Pacykowie, która działała w latach 1912–1939. Ta istniejąca pod Stanisławowem niewiele ponad ćwierć wieku wytwórnia bardzo szybko stała się prężnie funkcjonującą i rozpoznawalną nie tylko na rynku krajowym, ale także i zagranicznym.

Władysław Fediuk (Владислав Федюк) analizie poddał kwestię funkcjonowania w Stanisławowie i województwie stanisławowskim społeczności protestanckiej. Na tym tle starał się nie tylko przybliżyć jej liczebność i głównych działaczy, ale także pokazać stosunek duchowieństwa grecko-katolickiego do wyznawców protestantyzmu.

W kolejnym tekście Joanna Szwejca (Йоанна Швайца) przenosi Czytelników do świata przedwojennych reklam prasowych „Kuriera Stanisławowskiego”. W swoich rozważaniach Autorka nie tylko pokazuje, jak ewoluowały rekla-

my kawiarni i cukierni stanisławowskich, ale przybliży także ówczesne oferty dań iowe oraz promocyjne chwytły marketingowe stosowane przez reklamodawców.

Iryna Dundiak (Ірина Дундяк), autorka kolejnego opracowania, podjęła z kolei próbę zilustrowania dziejów stanisławowskiego cudownego obrazu Matki Boskiej Łaskawej, będącego kopią obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Przybliżone zostały nie tylko historia samego obrazu, ale także okoliczności jego koronacji w 1937 roku. Całość zaś posłużyła do ukazania znaczenia obrazu dla miejscowych Polaków i Ukraińców.

W następnym tekście Jarema Kwaśniuk (Ярема Кваснюк) podjął się próby odtworzenia działań wojennych na Ziemi Stanisławowskiej we wrześniu 1939 roku, skupiając się na działaniach lotnictwa polskiego, niemieckiego oraz sowieckiego. Dokonał przy tym charakterystyki sprzętu, jakim dysponowały poszczególne armie wraz z omówieniem ich możliwości bojowych.

Piotr Olechowski (Пйотр Олеховський) przenosi z kolei Czytelników do początków okupacji sowieckiej wschodnich ziem II Rzeczypospolitej. W oparciu o materiały archiwalne i prasowe przybliży metody, jakimi władze okupacyjne na obszarze Ziemi Stanisławowskiej starały się przedstawić możliwie najbardziej wykrzywiony czy wręcz zakłamany obraz II Rzeczypospolitej wśród mieszkańców tych ziem.

W kolejnym tekście Igor Drohobycki (Ігор Дрогобицький) ukazuje działalność polskiego ruchu oporu na terenie Ziemi Stanisławowskiej w latach 1943–1944. Autor odtwarza struktury organizacji partyzanckich, ich główne cele, a także charakteryzuje aktywność zbrojną. Całości rozważań towarzyszy także kontekst trudnych w okresie II wojny światowej relacji polsko-ukraińskich.

Bohdan Paska (Богдан Паска) w swoim artykule przenosi Czytelników do czasów ZSRS. Opisuje on incydent kosmacki, jaki miał miejsce 26 kwietnia 1976 roku, kiedy mieszkańcy wsi Kosmacz gremialnie wystąpili w obronie dysydenta Walentyna Moroza. W tekście odtworzono przebieg całej sprawy karnej oraz wykazano masowość poparcia dla dysydentów i ich działań.

Trafiający do rąk Czytelników tom zawiera szereg ciekawych i często nieznanych ustaleń. Choć poszczególne teksty nie wyczerpują omawianych zagadnień, co często sygnalizowali sami Autorzy, to jednak ich powstanie i publikacja wpływa na poprawę stanu badań nad dziejami Stanisławowa i Ziemi Stanisławowskiej. Z pewnością także wszystkie one mogą stanowić przyczynki do dalszych i pogłębionych analiz i badań.

Adam Adrian Ostanek